

ВІДГУК

офіційного опонента,
доктора наук з фізичного виховання та спорту, професора,
Борисової Ольги Володимирівни
на дисертаційну роботу Хіменес Христини Робертівни
на тему «Теоретичні та організаційні основи систем змагань в ігрових видах
професійного спорту»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання та
спорту за спеціальністю 24.00.01 – Олімпійський і професійний спорт

Актуальність теми дослідження. Роль професійного спорту у сучасних розвинених країнах суттєво зростає. У країнах Північної Америки та Європи сьогодні маємо високорозвинені та ефективні моделі систем змагань, які багато в чому характеризуються унікальністю своєї структури та змісту через різноманітність соціальних, політичних, економічних умов розвитку країн, їх внутрішніх традицій.

Демонстративним, з позиції ефективності діяльності та економічних показників розвитку, є досвід організацій ігрових видів професійного спорту. Сучасний рівень проведення змагань, зокрема у клубному американському футболі, баскетболі, бейсболі, футболі, тенісі тощо, вражає масштабністю, масовістю, соціально-економічним впливом.

В Україні соціальна практика професійного спорту недостатньо розвивається, процес ускладнений тим, що сьогодні наша країна перебуває у вкрай складному соціально-економічному становищі внаслідок війни. У той же час, важливість формування знань щодо розвитку систем змагань у провідних ігрових видах професійного спорту у фахівців сфери фізичної культури і спорту, тренерів, що готують висококваліфікованих спортсменів, самих спортсменів, організаторів спортивних заходів та інших дотичних осіб, не викликає сумнівів з багатьох причин, серед яких:

- наявність висококласних професійних спортсменів в Україні, які виступають за провідні професійні команди світу та, відповідно, необхідність формування розуміння у них ключових закономірностей функціонування систем змагань у лігах, в яких вони працюють;

- закладання необхідного фундаменту знань молодих фахівців та науковців у сфері фізичної культури і спорту для формування цілісного і ґрунтового уявлення щодо різних соціальних практик спорту, в тому числі і професійного та забезпечення якісного викладання матеріалу на базі профільних закладів вищої освіти в Україні;

- підготовка обґрунтованого плацдарму для майбутнього розвитку видів спорту та систем змагань в Україні як професійних, з урахуванням передового досвіду країн Північної Америки та Європи, та його імплементація в межах країни тощо.

Зважаючи на ці та інші аспекти, обрана тема та визначена мета дослідження є актуальними.

Наукова новизна результатів дисертації. Вагомість авторського здобутку належним чином відображена, зокрема у ключових положеннях наукової новизни, серед яких:

- *уперше* встановлено компоненти й обґрунтовано концепцію систем змагань в ігрових видах професійного спорту, яка містить сукупність їх системотворчих чинників (економічна ефективність, соціальна ідентичність, конкуренція та видовищність, технологічність, конгруентність); функцій (як відомих – «клапана безпеки», відволікання, підтримання надії, духовності, інтеграції, індивідуалізації, так і авторських – досконалості, емпатійності, операційності), типологічних ознак (ієрархічність, керованість, системність, інноваційність, відкритість, реактивність, унікальність) та механізмів адаптування до змін соціально-економічних умов (збільшення/зменшення кількості команд/спортсменів, зміни місць розташування команд, місць проведення змагань; удосконалення графіків, правил та формату проведення змагань, об'єктивності суддівства змагань; удосконалення інвентарю, підвищення видовищності ігор тощо);

- *уперше* визначено групи моделей змагань в ігрових видах професійного спорту за чинником системності змагань. Так, виокремлено групу ентропічних моделей змагань, які характеризуються неузгодженістю компонент системи змагань; групу дискретно-системних моделей, де спостерігається узгодженість окремих компонент системи змагань між собою; групу системних моделей, для яких характерним є злагоджений взаємозв'язок і узгодженість між компонентами системи змагань; групу десистемно-адаптованих моделей, у яких встановлено часткове руйнування окремих компонент системи та формування нових або доповнення змісту наявних компонент для врегулювання функціонування цілісної системи та групу ресистемних моделей, що забезпечили відновлення цілісності системи змагань в ігрових видах професійного спорту;

- *уперше* визначено моделі змагань і їх зміст за чинником престижності змагань в ігрових видах професійного спорту. В індивідуальних та індивідуально-командних ігрових видах професійного спорту виокремлено одно-, дво-, три-, чотиритурнірну моделі змагань, турову, «Grand Slam», турово-ієрархічну, комерційну моделі змагань, модель відкритих змагань та

ієрархічну модель змагань. В командних ігрових видах професійного спорту – мультипозиційну дифузну, одно-, дво-, трипозиційну й ієрархічну закриті, однопозиційну локальну, одно- й трипозиційну та ієрархічну Пан'європейські моделі змагань;

- *уперше* сформовано узагальнене наукове знання щодо генези й сучасних напрямів розвитку систем змагань професійних організацій у футболі (сокері) впродовж 1884–2024 рр. на континентальному (Північноамериканському) рівні – AFA, 1884–1913 рр.; ASL, 1921–1933 рр.; USA, 1966–1968 рр.; NPSL, 1967–1968 рр., NASL, 1968–1984 рр.; WSA 1985–1990 рр.; ASL, 1988–1990 рр.; APSL, 1990–1996 рр.; MLS, з 1995 р.); у професійному футболі (1888–2024 рр.) й баскетболі (1920–2024 рр.) на континентальному (Європейському) рівні, де клубні змагання першопочатково відбувалися виключно на національному рівні – Чемпіонат Англії з футболу від 1888 р., Іспанії, від 1903 р., Франції, від 1932 р. тощо; Чемпіонат Італії з баскетболу від 1920 р., Франції, від 1921 р., Туреччини, від 1946 р. тощо, і лише з середини 1950-х рр. – на загальноєвропейському рівні – Ліга чемпіонів UEFA від 1955 р. (назва в актуальній редакції від 1992 р.), Ліга Європи UEFA від 1972 р. (назва в актуальній редакції від 2009 р.), Ліга конференцій, від 2021 р.; Євроліга ULEB, від 1958 р. (назва в актуальній редакції від 2002 р.), Єврокубок ULEB, від 2002 р., Ліга чемпіонів FIBA, від 2016 р., Кубок європейських чемпіонів FIBA, від 2002 р.;

- *уперше* сформовано узагальнене наукове знання щодо генези й сучасних напрямів розвитку систем змагань в гольфі на всесвітньому рівні в межах великих турнірів («The British Open», від 1860 р., «US Open», від 1895 р., «PGA Championship», від 1916, «The Masters Tournament», від 1934 р.) та в межах турнірів з другої половини 1960-х рр. («PGA Tour», від 1968 р., «European Tour», від 1972 р., «Japan Golf Tour», від 1973 р., «Asian Tour», від 1994 р.);

- *уперше* встановлено кризові чинники організації та економічної ефективності систем змагань в ігрових видах професійного спорту у XXI столітті (пандемія COVID-19 та її наслідки; соціальні конфлікти, перш за все, пов'язані з маніпулятивним використанням антирасистського руху “Black Lives Matter” у США; воєнні конфлікти; спортивна злочинність – «чорний» тоталізатор, договірні матчі, вживання допінгу тощо). Виявлено способи протидії ним у діяльності провідних професійних спортивних організацій, зокрема, у віртуальному середовищі (активізація розвитку кіберспортивних змагань, практика віртуальної присутності глядачів на трибунах, онлайн-турніри тощо);

- *удосконалено* зміст чинників організації та економічної ефективності систем змагань в ігрових видах професійного спорту, зокрема у XXI столітті

(геополітичні й економічні тенденції, трансформація інформаційних і комунікаційних технологій, глобалізація професійного спорту, спортивна міграція, специфіка монополії та конкуренції на спортивній арені, спрямованість професійних ліг на вищу ефективність діяльності);

- *удосконалено* знання про еволюцію та етапи розвитку бейсболу, американського футболу, баскетболу, хокею в Північній Америці й тенісу на світовій арені;

- *удосконалено* інформацію про мету, підходи й особливості організації змагань у професійному спорті;

- *удосконалено* зміст функцій професійного спорту («клапана безпеки»; функція інтеграції; функція підтримання надії; функція духовності; функція відволікання; функція індивідуалізації) у межах парадигми систем змагань;

- *набули подальшого розвитку* відомості про зростання економічного значення професійного спорту в суспільстві;

- *набула подальшого розвитку* інформація про специфіку зовнішньої та внутрішньої конкуренції у професійному спорті.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає в інтеграції отриманих матеріалів до змісту освітньо-професійних та освітньо-наукових програм в межах спеціальності 017 Фізична культура і спорт, що підтверджують відповідні акти впровадження, подані у додатках роботи.

Вагомим здобутком для спортивної практики буде також імплементація моделей та розробленої авторської концепції або ж їхніх компонентів у практичну діяльність українських клубів, ліг та інших організацій, котрі займаються проведенням змагань в ігрових видах спорту за умови усунення воєнної загрози та нарощування економічного потенціалу нашої країни.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. У роботі здобувачем належним чином сформульовано мету дослідження. Виділені завдання демонструють покрокову її реалізацію. У другому розділі дисертаційної роботи доступно роз'яснено застосування методів наукового дослідження у реалізації поставлених завдань, які вважаємо раціонально дібраним.

На нашу думку, автор достатньою мірою оволоділа методологією проведення наукової роботи і в повному обсязі розв'язала наукове завдання. Відповідно, висновки у роботі відображають важливі теоретичні та практичні досягнення автора.

Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях. Здобувачем заявлена публікація результатів матеріалів основного дослідження у 36 наукових працях, в тому числі три публікації в журналах категорії А та 28 – категорії Б. Щодо

формальних вимог цей обсяг є достатнім. У працях, виконаних у співавторстві, очевидною є пріоритетність доробку здобувача, що полягає в формулюванні методологічного апарату, виділенні та обговоренні результатів дослідження, формулюванні наукових висновків тощо.

Аналіз тематики опублікованих праць засвідчує повноту викладу основних наукових результатів дисертаційного дослідження автора.

Наукові положення та результати наукової роботи апробовані автором на різних наукових заходах, як міжнародного, так і національного рівнів, що підтверджено відповідними сертифікатами і відзначено у вступній частині дисертації та реферату.

Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення і обсягу. Формальні вимоги щодо структури та обсягу матеріалу наведеного у роботі виконані відповідно до вимог МОН України. Структурно робота містить анотації українською й англійською мовами, список умовних скорочень, вступ, сім розділів, висновки, список покликань (583 найменування) і додатки. Обсяг основного тексту роботи складає 540 сторінок, загальний – 634 сторінки.

Змістовне наповнення роботи, на наш погляд, якісне і демонструє достатній рівень фаховості автора, як науковця.

У *вступі* автором подано обґрунтування теми дослідження, виділено основні протиріччя та наукову проблему, мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, викладено основні положення наукової новизни згідно із загальноприйнятими рівнями, описано практичне значення отриманих результатів для теорії та практики, подано дані щодо апробації та публікації основних результатів та виділено структуру дисертації.

У *розділі 1 «Соціальні практики професійного спорту»* автор пропонує розв'язання першого завдання дисертаційного дослідження і ґрунтовно описує та порівнює погляди фахівців на проблематику професійного спорту в суспільстві в різні історичні епохи. Важливим результатом цього розділу було виокремлення ключових чинників розвитку професійного спорту, серед яких вперше обґрунтовані кризові чинники розвитку цієї соціальної практики спорту (війни, наслідки пандемії COVID-19, проблеми соціального характеру, спортивна злочинність тощо). Окрема роль відводиться ролі систем змагань в ігрових видах професійного спорту, як інструменту реалізації не лише спортивних, але й економічних цілей керівних організацій.

Вартим уваги у цьому розділі є достатньо велика кількість прикладів з практики діяльності провідних організацій професійного спорту в контексті розглянутих питань, що робить його цілісним і взаємопов'язаним з іншими складниками дисертаційної роботи.

У розділі 2 «Методи й організація дослідження» здобувач логічно і послідовно описала методологію проведення наукового дослідження. Автор наголошує на перевазі методів теоретичного рівня, які, на наш погляд, в достатній мірі описано та обґрунтовано їх роль у вирішенні завдань. Зміст розділу дає змогу сформувати належне уявлення про дизайн та організацію наукового дослідження та написання тексту дисертаційної роботи.

Розділи 3, 4, 5 за назвами «Еволюція та сучасні тенденції розвитку змагань в ігрових командних видах професійного спорту в Північній Америці», «Еволюція та сучасні тенденції розвитку змагань в ігрових командних видах професійного спорту в Європі» та «Еволюція та сучасні тенденції розвитку систем змагань в ігрових індивідуальних та індивідуально-командних видах професійного спорту» відповідно мають аналогічну побудову. Зазначені розділи наповнені великим масивом даних, що структурований у хронологічній послідовності. Їх змістовне наповнення демонструє глибину історичного аналізу фактів та даних з історії формування та розвитку систем змагань у різних ігрових видах професійного спорту, серед яких бейсбол, американський футбол, баскетбол, хокей, футбол (сокер) на Північноамериканському континенті; футбол та баскетбол – на Європейському континенті та гольф й теніс – на світовому рівні. Вагомий авторський доробок полягає у виокремленні етапів формування вказаних видів спорту та, що важливо, – цікавому підході до визначення моделей змагань та їх детального опису для різних етапів розвитку цих видів спорту.

У розділі 6 «Концепція систем змагань в ігрових видах професійного спорту» здобувачем визначено та описано складники концепції систем змагань в досліджених видах професійного спорту, аргументовано ряд компонентів, які є об'єднуючими для усіх, незважаючи на їх різноманітність. Вважаємо, що змістовна аргументація кожного компоненту є достатньою і формує цілісне уявлення про специфіку систем змагань в ігрових видах професійного спорту.

У розділі 7 «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» автором підсумовано отримані результати роботи, інтерпретовано їх у співставленні з результатами наукових досліджень інших фахівців професійного спорту; виділено ключові наукові результати, що на наш погляд суттєво доповнюють науково-теоретичну базу професійного спорту.

Висновки до окремих розділів достатньо лаконічно, і, водночас, ґрунтовно та доступно демонструють основні результати автора на кожному з етапів дослідження, а загальні висновки дають підстави вважати, що усі завдання у роботі вирішені і мету досягнуто.

Дотримання академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації,

фальсифікації. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, в якій відображені власні ідеї та напрацювання автора. Описані в дисертаційному дослідженні ідеї фахівців мають відповідне покликання і використані з метою підсилення та для порівняння з ідеями автора.

Проаналізований матеріал дисертаційної роботи, а також оприлюднених публікацій автора дає підстави стверджувати про високий рівень унікальності наукової праці.

Цей факт підтверджений також протоколом перевірки дисертаційної роботи системою з виявлення запозичень (StrikePlagiarism).

Стиль та мова дисертації. Мова дисертації – українська. Зміст роботи викладений достатньо грамотно щодо мови та стилю і водночас є доступним читачеві для розуміння. Поняттєвий апарат належно роз'яснений. Тексту дисертації властива смислова завершеність, цілісність, пов'язаність, точність, доречність мовлення.

Матеріал кандидатської дисертації (2014) за темою «Удосконалення фізичної підготовки спортсменів на етапі попередньої базової підготовки (на матеріалі спортивного орієнтування)» у тексті докторської дисертації автором не використовувався.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

На наш погляд, попри отримані наукові здобутки автора, у роботі наявні деякі дискусійні твердження, погляди тощо.

1. Актуальність теми викладена на 3 сторінках та перенасичена прикладами. На нашу думку, більш лаконічне формулювання проблеми сприяло конкретному її визначенню.

2. Розділ I «Соціальні практики професійного спорту» містить три підрозділи, в яких достатньо глибоко представлено аналіз проблеми іншими авторами. Проте, матеріал необхідно представити за 5-7 підрозділами, що сприяло би конкретизації кола наукових проблем та їх аналізу.

3. У підрозділі 1.2 дисертаційної роботи визначені чинники розвитку сучасного професійного спорту. Автор наводить кризові чинники, в числі яких COVID-19 та спортивна злочинність. Недостатньо зрозуміло, з яких причин автор вважає, що перший мав як негативний, так і позитивний вплив на розвиток професійного спорту, тоді як другий – виключно негативний вплив.

4. Структурно робота містить сім розділів, останній з яких присвячено аналізу та узагальненню. Автор визначила шість ключових завдань, проте не усі вони співвідносяться з визначеними розділами. Розв'язання завдання 5 «Обґрунтувати зміст моделей змагань в ігрових видах професійного спорту на різних етапах еволюції» не відображено в окремому розділі, натомість розосереджене в третьому–шостому розділах роботи. Вважаємо, що логічніше

було б повною мірою відобразити моделі змагань в ігрових видах професійного спорту в окремому розділі роботи.

5. Новизна наукових результатів у роботі поряд з іншим, пов'язана з виділенням моделей змагань для різних періодів розвитку досліджених видів спорту на північноамериканському, європейському континентах та тих, що розвиваються у світовому масштабі. Під час аналізу тексту виникають питання щодо сформованих назв «мультипозиційна дифузна», «ієрархічна закрита», «ієрархічна Пан'європейська», «трипозиційна» тощо. Варто було б більш детально описати підхід до такої інтерпретації.

6. У дисертації недостатньо уваги автором приділено цифровому матеріалу, натомість відстежується перенасичення описами різних історичних подій у тих чи тих ігрових видах професійного спорту. На наш погляд узагальнення матеріалу і цифрова подача окремих фрагментів з одного боку могли б підсилити науковий рівень роботи, а з іншого – спростити сприйняття читача.

7. По усьому тексту роботи зустрічається поняття «регулярний сезон» (йдеться про структурну складову систем змагань різних професійних ліг ігрових командних видів спорту), натомість в україномовних джерелах прийнятим було поняття «регулярний чемпіонат». Хотілося б почути, чим керувалася автор обираючи перше поняття для своєї роботи.

8. Уся робота виконана автором на матеріалі ігрових видів професійного спорту, які розвиваються у різних країнах світу, що поза сумнівом є вагомим здобутком. Проте, у тексті роботи фактично відсутній матеріал, що був би зорієнтований на розвиткові професійного спорту в Україні. Зрозумілим є те, що можливості для ефективного функціонування цієї соціальної практики спорту на території нашої держави є обмеженими внаслідок ряду негативних подій, проте важливими є перспективи і можливість інтеграції окремих складових досвіду провідних професійних спортивних організацій в український спорт, який сьогодні поступово переходить на клубну систему організації.

9. Некоректною, на нашу думку, є назва рисунку 6.3, стор.518 «Концепція системи змагань в ігрових видах професійного спорту». Необхідно визначити «Концепція (чого?) розвитку, функціонування..».

Зауваження носять більшою мірою дискусійний характер і на наш погляд, їх врахування могло б підсилити отримані у дисертаційній роботі результати. Зазначене значною мірою не впливає на факт високого рівня авторського наукового доробку

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження характеризується єдністю змісту та свідчить про особисті вагомні наукові досягнення автора.

За актуальністю обраної теми, повнотою охоплення наукової проблеми, обсягом та рівнем виконаних досліджень, обґрунтованістю ключових наукових положень та висновків представлена робота є завершеною науковою працею. Матеріал за своїм змістом відповідає паспорту спеціальності 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт. Дисертаційна робота автора за темою «**Теоретичні та організаційні основи систем змагань в ігрових видах професійного спорту**» відповідає вимогам наказу МОНУ «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (№ 40 від 12.01.2017, зі змінами № 759 від 31.05.2019), а також п. 7 і 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (Постанова КМУ №1197, від 17.11.21 зі змінами №502 від 19.05.2023; № 507 від 03.05.2024), а її автор, **Христина Робертівна Хіменес**, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.01 – Олімпійський і професійний спорт.

Офіційний опонент:

Доктор наук з фізичного виховання і спорту,
професор, проректор з науково-педагогічної роботи
Національного університету фізичного виховання
і спорту України, Заслужений працівник
фізичної культури і спорту

Ольга БОРИСОВА